

Polskie górnictwo węgla kamiennego wczoraj, dziś i jutro

Przyczynki do programu naprawczego

Opracowanie zawiera:

Rozdział I	Stan krajowej gospodarki
Rozdział II	Zaszłości w organizacji i ekonomice górnictwa od początku transformacji ustrojowej
Rozdział III	Aktualna sytuacja w branży węglowej, głównie w zakresie kondycji finansowej
Rozdział IV	Przyszłościowe uwarunkowania dotyczące wydobywania węgla kamiennego
Rozdział V	Program naprawczy - niezbędne działania na rzecz uzyskania rentowności

Opracowanie Zespołu Seniorów z kopalń rybnickich i jastrzębskich, napisane w oparciu o materiały przekazane przez społeczeństwo regionu, w tym Stowarzyszenie Sprawiedliwość i Prawda

Rybnik, grudzień 2014 – styczeń 2015 rok

W związku z konsultacjami społecznymi w sprawie programu naprawczego górnictwa, które aktualnie ma zasadnicze trudności z utrzymaniem płynności finansowej, przedstawiamy uwarunkowania, które były, są i będą rzutować na ekonomikę kopalń oraz całej branży górniczej. Znajomość tych uwarunkowań jest niezbędna dla opracowania i zrozumienia przedstawionego w części końcowej Programu naprawczego.

Podstawowe problemy górnictwa rozpatrywać należy uwzględniając następujące przesłanki związane z jego funkcjonowaniem:

1. Stan krajowej gospodarki.
2. Zaszłości w organizacji i ekonomice górnictwa od początku transformacji ustrojowej.
3. Aktualna sytuacja w branży węglowej, głównie w zakresie kondycji finansowej.
4. Przyszłościowe uwarunkowania dotyczące wydobywania węgla kamiennego.
5. Program naprawczy - wnioski końcowe, niezbędne działania na rzecz uzyskania rentowności.

1. Stan krajowej gospodarki.

Zrozumienie problemów górnictwa węglowego może nastąpić jedynie w przypadku przedstawienia stanu gospodarki naszego państwa. Wydaje się, że dla celów niniejszego opracowania wystarczy przedstawienie kilku zasadni-

czych kategorii ekonomicznych o dużej pojemności informacyjnej. Do takich makroekonomicznych kategorii należą:

1.1. Zadłużenie Skarbu Państwa.

Według danych Ministerstwa Finansów zadłużenie Skarbu Państwa na koniec września b.r. wynosiło 759,7 miliardów złotych, z tego dług krajowy wynosił 493,2 mld zł, a dług zagraniczny 266,5 mld zł. Przeliczając dług zagraniczny po kursie 3,4 złotych za dolara mamy zadłużenie na rzecz podmiotów zagranicznych 78,4 miliarda dolarów, co w porównaniu z pierwotnym zagranicznym zadłużeniem PRL pod przywództwem Gierka wynoszącym 18 miliarda dolarów mówi dobitnie o obecnym stanie finansów państwa.

Podkreślić należy, że zadłużenie to jest tak ogromne pomimo wyprzedaży majątku narodowego na kwotę rzędu 150 miliardów złotych (w latach 1991 - 2010 około 127,4 miliarda złotych - źródło: *W. Kieżun, Patologia transformacji*) oraz dotacji netto z Unii Europejskiej w wysokości 250 miliardów złotych za cały czas członkostwa to jest od 2004 r.

Według danych Forum Obywatelskiego Rozwoju jawny dług publiczny sektora instytucji rządowych i samorządowych wynosi obecnie 1 bilion 20 miliardów złotych.

1.2. Niektóre koszty twórczości ustawodawczej.

Szacuje się, że od rozpoczęcia transformacji w Polsce umieszczono w Dzienniku Ustaw około 229 tysięcy stron przepisów. Z posiadanych danych wynika, że w latach 1989 - 2008 liczba tych stron wynosiła 176 tysięcy (źródło: *Witold Kieżun, Patologia transformacji*) czyli 8 800 stron średniorocznie. Doliczając następnych 6 lat, przy założeniu,

że średniorocznie liczba stron nie uległa zmianie mamy dodatkowo 52 800 stron. Skala tego procederu jest zdumiewająca i pozwala domniemać, że dokonano formalistycznego zniewolenia obywateli i podmiotów gospodarczych na niespotykaną dawniej skalę. Pamiętając, że nieznaną dawniej prawa szkodzi oraz nie zwalnia od winy, aktywność obywatela zarówno w sferze osobistej jak i biznesowej wiąże się z obawą o możliwość przekroczenia przepisów prawnych. Sankcje karne z tytułu przekroczenia przepisów zwłaszcza w sferze małego biznesu doprowadzają do bankructwa finansowego i chorób psychicznych. Nadmierne regulacje prawne w gospodarce oraz chęć zagarnięcia maksymalnych podatków i opłat (narzuty na wynagrodzenia, VAT, akcyza) przez państwo, skutkuje funkcjonowaniem szarej strefy. Negatywne skutki dla gospodarki narodowej to: brak opłat z tytułu ubezpieczeń społecznych ludzi tam pracujących oraz inne mniejsze wpływy pieniędzy do budżetu. W Polsce rozmiary szarej strefy są zbyt duże w stosunku do PKB. Wskaźnik udziału szarej strefy w PKB w 2013 roku wynosił w procentach według: GUS 13,0; Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową 19,9 (źródło: publikacja własna IBnGR, międzynarodowych badań (zespół prof. Schneidera 23,8 - źródło: *Gazeta Polska z 24.12.2014 r.*)

Dla realizacji postanowień stale tworzonej nowych przepisów niezbędne było systematyczne zwiększanie bezproduktywnej armii biurokratów. W 1991 roku w administracji państwowej ogółem zatrudnionych było 93.300 osób, a w 2012 roku już 181.200, czyli wystąpił wzrost aż o 87 900 osób!

Średnie wynagrodzenie brutto tych urzędników wynosiło w 1991 roku 2350 złotych (netto), a w 2012 r. ukształtowało się na poziomie 4750 złotych brutto

– źródło *Roczniki Statystyczne GUS*. Dynamicznie wzrasta również zatrudnienie ludzi nie produkujących dóbr materialnych w innych sekcjach gospodarki narodowej i tak przykładowo: w działalności finansowej i ubezpieczeniowej z 296,6 tysięcy w 2005 roku do 394,4 tysięcy w 2012 roku, wzrost w podanym okresie o 97,8 tysięcy!, w obsłudze rynku nieruchomości z 174,2 tysięcy w 2005, roku do 195,2 tysięcy w 2012 roku. O skali obciążenia budżetu państwa kosztami wynikającymi z zatrudnienia armii bezproduktywnych biurokratów świadczy informacja zamieszczona na Portalu INTERIA.PL w dniu 31.12.2014 r. „Pięć miliardów złotych na trzynastkę dla urzędników. Dostają je nawet ci z nagłą”.

1.3. Wielkość emigracji Polaków.

Wiele było przyczyn, które zmusiły do emigracji zarobkowej i politycznej 2-3 milionów młodych obywateli – żołnierzy pracy. Z autopsji wiadomo, że rodzina ponosi koszt wychowania jednego dziecka w wysokości rzędu 700 złotych w miesiącu, to jest 8400 złotych/rok. Na wyjazd za chlebem decydują się zazwyczaj osoby w wieku 20-22 lata, to jest po ukończeniu szkoły średniej i stwierdzeniu braku możliwości zatrudnienia lub po studiach i nieudanych próbach zdobycia pracy. W celu obniżenia średnich faktycznych lat, w których rodzice finansują swoje dziecko udające się na emigrację, przyjmijmy, że jest to 20 lat. Oznacza to, że rodzina poniosła nakłady związane z przygotowaniem dziecka do pracy, czyli zainwestowała w niego 168 tysięcy złotych. Przyjmując wydatki państwa na edukację, ochronę zdrowia, sport, rekreację, kulturę itp. w wysokości 20 procent tego co wydatkowali rodzice, dochodzimy do wniosku, że z wyjazdem młodego człowieka następuje bezpłatny transfer za granicę kapitału w wysokości rzędu 200 tysięcy złotych. Z prostego wyliczenia wynika, że emigracja 2 milionów Polaków to inwestycja na rzecz innych krajów w wysokości 400 miliardów złotych. Przekazywane przez emigrantów do ojczyzny pieniądze rzędu kilkunastu miliardów rocznie, nie rekompensują strat polskich, nawet bez uwzględnienia korzyści ekonomicznych, jakie miałyby Polska z tytułu ich pracy w kraju zwłaszcza w polskich firmach. Należy uzmysłowić sobie, że występuje również migracja zarobkowa we własnym kraju, gdyż wiele zakładów pracy, a zwłaszcza banków i sklepów wielkopowierzchniowych należy do obcego kapitału.

1.4. Stan kondycji państwa polskiego obrazuje wiele podstawowych kategorii ekonomicznych powyżej nie wymienionych, a których ramy opracowania nie pozwalają rozwinąć. Przykładowo ważnych informacji o stanie państwa dostarczają także wielkości ekonomiczne jak:

- wartość dodana produktu krajowego brutto,
- produkcja sprzedana,
- inflacja,
- przeciętne wynagrodzenie (podawać medianę; czyli wartość średnią a nie obecnie podawaną średnią ważoną dającą złudny obraz zarobków obywateli za sprawą bardzo wysokich wynagrodzeń kilkuprocentowej grupy Polaków),
- przeciętna emerytura (mediana),
- powierzchnia mieszkaniowa oddana do użytku,
- stopa bezrobocia z uwzględnieniem osób przebywających na emigracji,
- wynik budżetu,
- nakłady inwestycyjne,
- przeciętne zatrudnienie na podstawie stosunku pracy,
- zatrudnienie w administracji państwowej,
- przyrost naturalny.

Lansowana przez władze i stale powtarzana w mediach dynamika produktu krajowego brutto jest tylko jednym z aspektów wskazujących na stan państwa. Poza tym jest to miernik propagandowy, którego poziom wyznacza głównie sektor usług, w tym finansowy. Do PKB można wliczyć również usługi w zakresie: prostytucji, pornografii, narkomanii... Nawet węgiel na zwalach przyczynia się do wzrostu poziomu tego wskaźnika. Na przestrzeni lat 2004 – 2012 PKB (ceny stałe) wzrósł o 34 procent. Skoro wskaźnik ten oddaje wiernie wysoki stopień rozwoju gospodarki krajowej, to co jest powodem rokrocznie wzrastającego w straszającym tempie długu publicznego i to pomimo dotacji z Unii Europejskiej oraz wyprzedziły majątku narodowego!? Odpowiedź ogranicza się do stwierdzenia, że głównym powodem jest zły system podatkowy, a w szczególności: zwolnienie wielu podmiotów zagranicznych od płacenia podatków; transfer ich zysków do kraju macierzystego, raje podatkowe dla rodzimych bogaczy, szara strefa.

1.5. Generalna wyprzedaż majątku narodowego.

Dokonanie sprzedaży cudzoziemcom za 10 – 20 procent wartości, wielu

składników majątku narodowego, skutkuje dla Polski:

- „świętymi” stratami z tytułu wydziedziczenia się z 80 - 90 procent podstawowych składników majątkowych w niektórych sektorach przemysłu, bankach ...; patrz K. Poznański, *Wielki przekręt*.
- brakiem bezpośrednich zysków z jednostek gospodarczych w rękach obcych właścicieli, co oznacza, że państwo nasze żyje głównie z dochodów z pracy obywateli. Zabieranie pieniędzy z przychodów z pracy Polaków (podatki związane z wynagrodzeniami, VAT, akcyza itd.) to główne źródło zasilania budżetu państwa. To właśnie podatki związane z wynagrodzeniami powodują w zakresie istotnym zapaść finansową górnictwa węglowego.

2. Zaszłości w organizacji i ekonomicznie górnictwa od początku transformacji ustrojowej.

W odniesieniu do obecnej sytuacji ekonomiczno-finansowej górnictwa węglowego należy wskazać na uwarunkowania stworzone głównie przez państwo, które do tego doprowadziło, a mianowicie:

- 1) decyzją władz państwowych postawiono w 1990 roku do likwidacji Przedsiębiorstwa Eksploatacji Węgla (PEW), skupiające po kilkanaście kopalni i kilka zakładów pomocniczych posiadających podstawowe prawa przynależne przedsiębiorstwom. Powyższy układ organizacyjny (dyrekcja przedsiębiorstwa, kopalnie, zakłady pomocnicze) był wynikiem optymalizacji struktur organizacyjnych bezpośrednio związanych z produkcją węgla. Powyższa organizacja doskonale wpisywała się do nowych założeń gospodarki rynkowej. Wystarczyło przejść z Centrali Zbytu Węgla (CZW) zadania w zakresie sprzedaży węgla. Alternatywnym rozwiązaniem było zamienić CZW na Polskie Składy Węgla i powierzyć im zadania dystrybucji węgla. Kontynuowanie działalności przez PEW skutkowało by niższymi kosztami restrukturyzacji górnictwa węglowego co najmniej rzędu kilkudziesięciu miliardów złotych;
- 2) w ostatnim pełnym roku funkcjonowania PEW górnictwo węgla kamiennego osiągnęło dodatni wynik finansowy netto, a w 1990 roku jeszcze dodatni wynik finansowy brutto. Te korzystne wyniki osiągnięto po-

- mimo galopującej w tych latach hiperinflacji;
- 3) górnictwu węglowemu wyznaczono rolę głównego hamulcowego szalejącej inflacji poprzez urzędowe zamrożenie cen zbytu węgla na kilka lat. Skutkiem tego była konieczność zaciągania kredytów o stopach procentowych szybko rosnących i niemożliwych do spłaty. Po pięciu latach od likwidacji PEW, tylko zobowiązania z tytułu kredytów bankowych przekroczyły 1 miliard 500 milionów złotych. Rozpoczęto atak na górnictwo, które decyzjami państwowymi wpędzono w straty bilansowe;
 - 4) dzięki wymuszonym przez państwo niskim cenom węgla, większość sektorów gospodarki, za sprawą taniej energii elektrycznej oraz ciepłej mogło egzystować dalej, aby w późniejszym okresie upaść – przemysł stoczniowy, włókiennictwo, częściowo elektryczny, maszynowy i hutnictwo;
 - 5) narzucono nowe obciążenia kosztowe oraz zwiększono poprzez przepisy wysokość niektórych składników kosztów np. opłata eksploatacyjna i opłaty na ochronę środowiska;
 - 6) powstały gigantyczne i wielomiesięczne zatory płatnicze, rujnujące firmy sprzedające swoje wyroby do kopalni. Kwitł handel długami i postępowania ugodowe skutkujące stratami w wysokości 50 procent w firmach związanych z górnictwem.
 - 7) wprowadzane szkodliwe zmiany organizacyjne kamufłujące złe zarządzanie. Porównywanie wyników technicznych oraz ekonomicznych w czasie, stało się w praktyce niemożliwe, co utrudniało lub wręcz wykluczało właściwe wnioskowanie i podejmowanie optymalnych decyzji. Decydenci mogli czuć się bezpieczni bo zniknęła możliwość oceny ich sprawności zarządzania;
 - 8) w dobie globalizmu uczyniono kopalnie samodzielnymi przedsiębiorstwami co wręcz zakazywało na sabotaż gospodarczy. Doprowadzono do konkurencji polsko - polskiej w zbycie węgla w kraju i za granicę z oplakany skutkami w postaci zaniżania jego cen zbytu, która bezpośrednio przekładała się na zaniżanie efektywności ekonomicznej kopalni i wysokich strat dla gospodarki narodowej;
 - 9) nieprzemyślane i nie rokujące nadziei na lepsze gospodarowanie, stałe zmienianie struktur organizacyjnych

górnictwa miały chyba cel zasadniczy, ukryć niekompetencje najwyższych władz odpowiedzialnych za ten resort;

- 10) powstały bałagan w górnictwie prowadził do afer, korupcji, podejmowania oraz kontynuowania chybotliwych przedsięwzięć inwestycyjnych, marnotrawienia majątku, nieprzemyślanego do końca decyzji zamykania tak dużej liczby kopalni oraz podobnych zjawisk obniżających efektywność gospodarowania. Nieoptymalna fizyczna likwidacja kopalni utrudniać będzie lub wręcz uniemożliwiać ponowne ich uruchamianie w przypadku zaistnienia koniunktury na węgiel. Do dzisiaj budzą kontrowersje decyzje o likwidacji kopalni: Silesia, Dębieńsko, Moccinek, Żory, Czczot, Siersza. KWK Silesia ponownie została uruchomiona przez Czechów i stawiana jest za wzór gospodarności skutkującej rentownością. KWK Dębieńsko również została uznana przez Czechów za rokującą nadzieję na sukces ekonomiczny. Prace górnicze związane z jej uruchomieniem w postaci pędzenia głównej upadkowej zostały daleko zaawansowane, a potem przerwane z przyczyn nieznanymi opinii publicznej. Społeczeństwu nie podano wyczerpujących informacji na temat zagospodarowania olbrzymiego majątku znajdującego się w podziemiach likwidowanych kopalni, w postaci: maszyn, urządzeń, przenośników, kombajnów, kompleksów ścianowych, silników, przekładni, torowisk, rurociągów, setek kilometrów kabli, obudowy chodnikowej itd. Afery oraz korupcja, jako zjawisko powszechne znalazły wielokrotnie potwierdzenie w rozprawach sądowych. Dobrym przykładem tego twierdzenia jest fakt, że dwom prezesom Kompani Węglowej oraz kilku dyrektorom kopalni postawiono zarzuty prokuratorskie. W zakresie chybotliwych przedsięwzięć inwestycyjnych wystarczy wymienić kilka, dostatecznie mocno wskazujących na skalę tego zjawiska. W KWK Marcel decyzją władzy zwierzchniej doprowadzono do wykonania przekopu łączącego tę kopalnię z KWK 1- Maja. Po wykonaniu przekopu, w praktyce symbolicznie wykorzystanego, wydano decyzję o likwidacji KWK 1 Maja. W KWK Rymer oddano do użytku ciąg technologicznego procesu wzbogacania węgla, po czym kopalnię zamknięto. Z kopalni Chwałowice do kopalni Jankowice, była da-

leko zaawansowana realizacja przedsięwzięcia polegającego na budowie kosztownego ciepłociągu. Po wykonaniu wielu prac i zakupów odstepiono od przedsięwzięcia. Podobnie jak w przypadku KWK Marcel decyzje zapadały poza dyrekcjami kopalni. Obszary górnicze tych kopalni stykają się. Zapewne znawcy niniejszych problemów mogą podać mnóstwo innych przykładów;

- 11) dopuszczono do patologii w handlu węglem. Trwające nawet kilka dni oczekiwania samochodów prywatnych na załadunek węgla wynikający z różnych przyczyn, w tym podobno z braku środków finansowych na zakup wag drobnicowych i uruchomienie dodatkowej obsługi. Wystąpiły nadmierne, nieuzasadnione ekonomicznie prowizje dla pośredników oraz wyludzenie węgla bez późniejszej zapłaty. W wyniku tych zaszczości górnictwo straciło chyba na zawsze niektórych klientów;
- 12) obniżenie wieku emerytalnego dla górników było decyzją odgórną. Podjęcie stosownego uregulowania prawnego w tej sprawie świadczyło o braku wyobraźni decydentów i ich niskich kwalifikacjach do zarządzania;
- 13) w celu zwiększenia wpływu pieniędzy do budżetu centralnego – skutkującego doprowadzeniem do ruiny finansowej górnictwa węgla kamiennego – wprowadzono podatek VAT, a potem podnoszono jego stawkę. Ostatecznie ustalono ją na aktualnym, najwyższym możliwie poziomie to jest 23%. Wprowadzono akcyzę na węgiel z myślą o ratowaniu budżetu państwa. Działania te zasadniczo podniosły cenę zbytu węgla przyczyniając się do spadku sprzedaży tego paliwa, w tym wśród uboższych odbiorców indywidualnych płacących gotówką. Wystąpiła względna nadprodukcja węgla, która spowodowała, że w 2014 roku Kompania Węglowa SA korzystając z doświadczeń okresu sanacji wstrzymała na tydzień wydobycie węgla w dziewięciu kopalniach;
- 14) niedopuszczenie do łączenia elektrowni z kopalniami węgla, co było sprzeczne z polską racją stanu i wbrew racjonalnemu myśleniu. Dobrym przykładem jest Elektrownia „Rybnik”, którą wybudowano z myślą o dostawach odpowiednich sortymentów węgla z kopalni Rybnickiego Okręgu Węglowego. Kopalnie te rozbudowano i połączono bezpośrednio górniczą linią kolejową. Obecnie

rybniczkie kopalnie tylko niewielki procent produkcji sprzedają do Elektrowni znajdującej się w obcych re-kach, co powoduje, że mają trudności ze zbytem węgla;

- 15) generalne odłączenie górnictwa węgla kamiennego od energetyki i ciepłownictwa stworzyło rozbieżność interesów. Energetyka w warunkach nadprodukcji węgla i podaży węgla z importu niemal w pełni zawładnęła korzyściami płynącymi z działalności gospodarczej. Dowodem potwierdzającym to twierdzenie jest stałe generowanie wysokich zysków przez elektrownie i elektrociepłownie;
- 16) niekorzystnych uwarunkowań stworzonych górnictwu węglowemu przez najwyższe władze państwowe było mnóstwo;
- 17) niestety, współodpowiedzialnymi za doprowadzenie górnictwa do obecnych strat bilansowych są również zarządzający branżą i górnicze związki zawodowe, nie umiejące opracować i wdrożyć w życie stosownych programów optymalizujących wyniki finansowe przy współdziałaniu najwyższych władz państwowych;
- 18) w bieżącym roku ograniczenie, a w roku 2015 zabranie w całości deputatów węglowych emerytom i rencistom, a więc osobom w trudnej sytuacji materialnej i schorowanym jest nadużyciem władzy. Niewydawanie węgla w naturze emerytom i rencistom w sytuacji, gdy na zwalach zalega kilka milionów ton węgla jest dobitnym potwierdzeniem arogancji władzy w stosunku do weteranów pracy dawniej ciężko harujących.

To właśnie emeryci tworzyli samo-finansujące się górnictwo, które wybudowało lub zmodernizowało wszystkie istniejące jeszcze kopalnie, obecnie przeznaczone do prywatyzacji oczywiście bez profitów dla emerytów ich budowniczych. Deputat węglowy jest prawem nabytym od niepamiętnych czasów, jako element płacy przesunięty w czasie. Nie jest więc żadnym domniemanym przywilejem.

Deputat węglowy w istocie swojej pośrednio zagwarantowany był i jest przez państwo. Za państwowym przyzwoleniem na wniosek zainteresowanych pracowników górnictwa przechodzących na emeryturę wliczano równowartość deputatu do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych. Mamy więc kuriozalną sytuację, że deputat węglowy zabierany obecnie nie jest wliczany do emerytur i rent, co narusza podstawową zasadę równości wobec prawa.

Porozumienie dotyczące deputatów zawarto 6 lutego 2014 roku, a jego postanowienia miały mieć moc obowiązującą od 1 stycznia 2014. Było to sprzeczne z powszechnie znaną zasadą, że prawo nie może działać wstecz. Pozwy pokrzywdzonych skierowane do sądów (rzędu 20 tysięcy) zostały uznane za zasadne, czyli prawo do pełnego deputatu za rok 2014 utrzymano. Dodatkowe koszty z tym związane to miliony złotych. Bezprawne Porozumienie... podpisało 13 organizacji związkowych oraz 4 osoby z Zarządu Kompani Węglowej SA. Świadczy to o niskim poziomie fachowym powyższych decydentów.

3. Aktualna sytuacja w branży węglowej, głównie w zakresie kondycji finansowej.

3.1. Koszty.

3.1.1. Ewidencjonowanie i rozliczanie kosztów - rachunek kosztów.

Elementami kosztów własnych w kopalni są: - nakłady środków pracy (amortyzacja, remonty), - zużycie przedmiotów pracy (materiały, paliwo, energia), - nakłady pracy żywej (wynagrodzenia za pracę, składki na ubezpieczenia), - część nowo wytworzonej wartości przekazywana przez kopalnię na zewnątrz, na zaspokojenie ogólnie rozumianych potrzeb społecznych (podatki i opłaty). W górnictwie węglowym stosuje się następujące układy ewidencyjne kosztów, czyli ich grupowanie: rodzajowy, kalkulacyjny, stanowiskowy, organizacyjny (oddziałowy, działowy). Powyższy układ ewidencyjny umożliwia analizę kosztów pod każdym względem. Układ rodzajowy informuje jaki to rodzaj kosztów np. amortyzacja, zużycie materiałów, energia, wynagrodzenia... Układ kalkulacyjny odpowiada na pytanie ile kosztuje dany wyrób własny np. węgiel, powietrze sprężone, para; woda ogrzewana, pitna, przemysłowa... Układ stanowiskowy grupuje koszty według miejsc powstawania np. w ścianach na zawał, ścianach z podsadzką, likwidacja wyrobisk, transport, wzbogacanie węgla, składowanie odpadów, zwałowiska węgla, składowanie odpadów na hałdach... Układ organizacyjny odpowiada na pytania: kto tworzy i w jakiej wysokości, koszty według podległości służbowej w oddziałach i działach. Kierownictwo wszystkich szczebli zarządzania miało i ma doskonale narzędzia do przeprowadzania wszelkiego rodzaju analiz prowadzących do optymalizacji kosztów - patrz *Wiadomości Górnicze nr 11/96*.

Rachunek kosztów - stymulatorem efektywności gospodarowania.

Nie do pomyslenia jest, aby najwyższe władze górnicze nie korzystały z możliwości analitycznych jaki daje rachunek kosztów. Dla niefachowców ekonomicznych podaje się zazwyczaj koszty w układzie rodzajowym, ze względu na łatwość interpretacyjną. Dla pobieżnego zobrazowania struktury kosztów w układzie rodzajowym, jako średniej z ostatnich kilku lat podaje się poniższe wielkości w procentach: wynagrodzenia z narzutami 50, podatki i opłaty 3, usługi obce 18, materiały i energia 18, amortyzacja 9, pozostałe koszty 2. Podkreśla się, że podawanie kosztów wynagrodzenia w górnictwie bez sprecyzowania, że są to koszty wynagrodzenia z narzutami jest ordynarną manipulacją. Podobnie ma się sprawa z zamiennym określeniem - koszty osobowe, zamiast prawidłowo koszty osobowe z narzutami. W powszechnej opinii Polaków utrwalanej skutecznie przez nieodpowiedzialne środki przekazu społecznego, trudna sytuacja finansowa górnictwa postrzegana jest przez przyrząd zarobków górniczych, a zwłaszcza nagłaśnianych domniemych przywilejów, które w swojej istocie są elementami wynagrodzenia. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2012 roku wynosiło w Polsce (w złotych): ogółem 3530, wydobywanie węgla kamiennego i brunatnego 6429, produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej 7055. W odniesieniu do zarobków w kopalniach stwierdzić należy, że są one niższe niż uzgodnione w Porozumieniach jastrzębskich. Porównanie zarobków w sekcji wydobywanie węgla... oraz produkcji koksu i produktów rafinacji, wskazuje na niższe o ponad 600 złotych/miesiąc zarobki pracowników wydobywających węgiel.

3.1.2. Koszty wynikające z uregulowań państwowych.

3.1.2.1. Koszty opłat i podatków.

Wiedza nawiedzonych dziennikarzy telewizyjnych, radiowych, wszelkich gazet, internautów oraz niestety analityków i decydentów gospodarczych, nie obejmuje znajomości obowiązkowych obciążeń górnictwa węgla kamiennego na rzecz państwa. Opłaty i podatki polskich kopalń można podzielić na: wpłaty do budżetu państwa, wpłaty na państwowe fundusze celowe, składki do ZUS, opłaty za korzystanie ze środowiska, opłaty lokalne oraz inne obciążenia. Wobec mizernej i mglistej wiedzy na ten temat, niezbędne jest podanie ich wykazu. Powyższe podatki i opłaty,

to między innymi: podatek dochodowy od osób fizycznych, podatek dochodowy od osób prawnych, wpłatę z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa, dywidendę z zysku pobieraną przez Skarb Państwa, podatek VAT, podatek akcyzowy, cła, Fundusz Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Emerytur Pomostowych, fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej; ubezpieczenia: emerytalne, rentowe, chorobowe, zdrowotne, opłaty za korzystanie ze środowiska, w tym opłaty i administracyjne kary pieniężne za takie działania jak: odprowadzanie wód dołowych (kary niewspółmiernie wysokie w stosunku do ścieków komunalnych), pobór wody pitnej oraz przemysłowej, emisja pyłów i gazów, odprowadzanie wód opadowych, spalanie paliw w silnikach spalinowych, wykorzystanie gruntów rolnych i leśnych na inne cele, składowanie odpadów na powierzchni, opłata eksploatacyjna (60% dla gmin, 40% na NFOŚiGW), podatek od nieruchomości, podatek za podziemne wyrobiska górnicze i majątek w nich zlokalizowany – sprawa sporu z gminami górniczymi; fundusz likwidacji zakładu górniczego, wynagrodzenie za korzystanie z informacji geologicznej, wynagrodzenie za ustanowienie użytkownika górniczego, opłaty za poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalni, opłaty za magazynowanie substancji i składowanie odpadów w górotworze, w tym w podziemnych wyrobiskach górniczych.

Wiadomo, że powyższy wykaz podatków i opłat nie jest pełny. Do zarządzających górnictwem należy, aby powyższe składniki kosztów zweryfikować i precyzyjnie uzupełnić oraz podać łączną sumę tych kosztów w wyrażeniu ogólnym oraz ich kształtowanie się w odniesieniu do jednej tony węgla. Liczby te powinny być podane do wiadomości ogółowi społeczeństwa. Skalę płatności publicznoprawnych polskiego górnictwa węgla kamiennego oddają dane Górniczej Izby Przemysłowo-Handlowej. W 2013 roku płatności te szeroko rozumiane wynosiły 7 miliardów 422 miliony złotych, a w przeliczeniu na tonę wydobycia 99,1 złotych.

3.1.2.2. Koszty w kopalni określane potocznie, jako dodatkowe.

Składniki płacowe sprzed kilkudziesięciu lat, określające za co pracownik kopalni może otrzymywać wynagrodzenia, w większości przypadków obowiązują obecnie. W czasach, gdy wyliczenia końcowe wynagrodzeń dla danego pra-

cownika dokonywał Centralny Ośrodek Informatyki Górnictwa, lista składników wynagrodzenia wynosiła 99, przy czym pozycja nr 99 obejmowała swego rodzaju resztę, która nie mogła się zmieścić w wykazie. Obecnie w dobie przekazywania wypłaty wynagrodzenia na konto osobiste pracownika, otrzymuje on pisemnie co miesiąc rozbić ogólnej kwoty wynagrodzenia na poszczególne składniki. Lista tych składników rzędu 25 pozycji z lubością podawana jest przez antagonyistów górnictwa w internecie jak również w środkach masowego przekazu. Na stronie internetowej – nettg.pl – polewując się na raport o górnictwie węgla kamiennego opracowany przez Centrum im. Adama Smitha zatytułowany „Nowoczesne górnictwo – made in Poland” podano nazwę tych składników wynagrodzenia. Nawet pobieżna analiza tych „dodatkových świadczeń” wykazuje, że znaczna część z nich wynika z przepisów tangi państwowej, na przykład z kodeksu pracy. Wymóg wydawania tak krytykowanych posiłków profilaktycznych ustaliło państwo. Aktualnie wydawane zamienniki żywnościowe oscylujące w granicach 15 złotych za przepracowaną dzieńkę to rekompensata za zniesienie wydawania ciepłych wysokokalorycznych posiłków bezpośrednio w kopalni. Przysłowiowe „flapsy” to były zupy ze znaczącym wkładem mięsny lub drugie dania według preferencji górników. Wprowadzenie wydawania ciepłych posiłków nastąpiło w czasie, kiedy wielu górników dojeżdżało do pracy autobusami z odległości dochodzących do 130 kilometrów. To troska o zdrowie i wydajność pracy spowodowała wprowadzenie tego udogodnienia dla załóg górniczych. Naprawiacze górnictwa w ramach wprowadzonych reżimów oszczędnościowych zlikwidowali stołówki wydające kilka tysięcy posiłków dziennie. Z kopalń zwolniono po około 20 – 30 pracowników, związanych ze stołówkami zwłaszcza kobiet znajdujących się często w trudnych sytuacjach życiowych. Specyfika pracy w kopalni wymusza w wielu przypadkach pozostawienie tych elementów wynagrodzenia. Czy ktoś przy zdrowych zmysłach odmówi członkom drużyn ratowniczych 10 procentowego dodatku, za obowiązek gotowości do wzięcia udziału w ekstremalnie trudnych warunkach prowadzonych akcjach ratowniczych, którym zawsze towarzyszy nadmierne ryzyko utraty zdrowia i życia. A może pozbawić sanitariuszy dodatku za zapewnienie poszkodowanym na miejscu wypadku stosownych opatrunków oraz obowiązek udzielenie w sposób

fachowy pierwszej pomocy. Żołnierze i strażacy otrzymują przecież wynagrodzenie generalnie za gotowość do realizacji określonych zadań. W niektórych przypadkach można nawiązać do uregulowań w innych branżach. Postuluje się zlikwidowanie Karty Górnika, a co z Kartą Nauczyciela? Hipokryzja i obłuda towarzyszy postulatowi obniżki wynagrodzenia w górnictwie, które uważa się za zbyt wysokie. W świetle tych żądań, jak uznać za prawidłowe łączne wynagrodzenie 50 najlepiej zarabiających członków publicznych spółek z udziałem Skarbu Państwa. Każdy z nich miał w 2013 roku wynagrodzenie brutto przekraczające milion złotych – patrz *Angora nr 43 /2014 r.* Pamiętać należy, że w czasach chwały górnictwa węglowego przeciętne wynagrodzenie w Dyrekcjach: Zjednoczeń Przemysłu Węglowego, Zrzeszeń Węglowych, Gwarectw Węglowych oraz Przedsiębiorstwach Eksploatacji Węgla było nieznacznie wyższe (kilkadziesiąt procent) od przeciętnego wynagrodzenia w kopalniach. W Dyrekcjach, zatrudnieni z wyższym wykształceniem stanowili około 70 procent załogi i posiadali wieloletnią praktykę zawodową w kopalniach. Z kolei kopalnie wykonując wiele funkcji społecznych miały duży odsetek ludzi nisko zarabiających – Dorny Górnika, stołówka, ośrodki wczasowe, ośrodki kulturalne, obiekty sportowe, zasadnicze szkoły górnicze, straż przemysłowa itd. W 1989 roku (ostatni pełny rok działalności PEW w górnictwie), przeciętne wynagrodzenie w Dyrekcji Przedsiębiorstwa Eksploatacji Węgla „Południe” w Jastrzębiu Zdroju było zaledwie o 19 procent wyższe od średniego zarobku w kopalniach wchodzących w jego skład – źródło: 9. *Koncepcje racjonalnych zmian systemowych i organizacyjnych w górnictwie węgla kamiennego, Wydawnictwo Głównego Instytutu Górniczego, listopad 1989 r.* Przed transformacją ustrojową kopalnie wykonując wiele funkcji społecznych miały w stosunku do stanu obecnego znacznie wyższy odsetek pracowników zarabiających zdecydowanie mniej niż w tak zwanym ciągu technologicznym obejmującym pracowników dołowych i przeróbki mechanicznej węgla. Zanizła to średnie wynagrodzenia w kopalni w stosunku do stanu obecnego, w którym kopalnie zatrudniają głównie pracowników w ciągu technologicznym. Wynagrodzenia w Dyrekcji PEW „Południe” stanowiły 0,1 procenta kosztu ogółem Przedsiębiorstwa. Za koszty dodatkowe proponuje się uznać dla potrzeb niniejszego opracowania, koszty związane z funkcjonowaniem

związków zawodowych, a wynikające z ustawy o związkach zawodowych z dnia 23 maja 1991 r., tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 167. Prezes JSW S.A. w wywiadzie dla Radia 90 w grudniu 2014r. poinformował, że w Spółce działa aktualnie 100 liderów związkowych na stałe oddelegowanych, którzy znaleźli sobie fantastyczny sposób na nie pracowanie. Zakładając, że ich wynagrodzenie wraz z wszelkimi narzutami określonymi przepisami państwowymi wynosi 9 tysięcy na miesiąc, to jest 108 tysięcy w ciągu roku na jednego działacza związkowego, czyli w skali Jastrzębskiej Spółki Węglowej 10,8 miliona złotych, przy zatrudnieniu ogółem rzędu 30 tysięcy pracowników. Dla porównania w Dyrekcji PEW „Południe” w Jastrzębiu Zdroju przed likwidacją zatrudnionych było 164 osób, a liczba zatrudnionych w tym przedsiębiorstwie grubo przekraczała 100 tysięcy pracowników. Według związkowców zatrudnienie w tej Dyrekcji było za wysokie, płace nadmierne, a samo ogniwo pośrednie zarządzania zbędne. Wniosek co do nieopłacania związkowców przez górnicze zakłady pracy, w tym kontekście jest w pełni uzasadniony. Pamiętać również należy, że: - w innych pozycjach kosztów znajdują się nakłady związane z wszelkimi dopuszczeniami, atestami, certyfikatami itp., wynikającymi z konieczności realizacji państwowych przepisów prawnych i realizacji zaleceń władz np. Wyższego Urzędu Górniczego. - koszty stałe, niezależne od wielkości produkcji (sprzedaży), przy mniejszym zbyciu węgla niż w poprzednich okresach, zwyżają koszt jednostkowy wydobycia jednej tony węgla, a tym samym pogarszają wynik finansowy. Sytuacja ta ze szczególnym nasileniem wystąpiła w bieżącym roku, w którym skala produkcji była co prawda wysoka, ale nie sprzedano znacznej ilości węgla. Rzutowało to w głównej mierze na kondycję finansową górnictwa.

3.2. Rachunek zysków i strat, przychody ze sprzedaży węgla.

3.2.1. Rachunek zysków i strat.

Kształtowanie się podstawowych wielkości ekonomicznych ujętych w Rachunku zysków i strat w wariantach kalkulacyjnym Kompanii Węgla Kamiennego S.A. przedstawia poniższe zestawienie w mln zł: 2013 r. 2012 r. 2011 r.

Przychody ze sprzedaży produktów, towarów, materiałów: 9720, 10720, 11920 - mln zł.

Koszty sprzedaży produktów, towarów, materiałów: 8547, 7981, 8927 - mln zł.

Koszty ogólnego zarządu: 2019 2119 1680 - mln zł.

Zysk (strata) netto - 699 171 554 - mln zł.

Trend spadkowy przychodów jest jednoznaczny i z powyższych danych można wnioskować, że prawdopodobnie utrzyma się w najbliższych latach. Ogromne koszty ogólnego zarządu i znaczne ich zróżnicowanie w latach, potwierdzają fakt niskiej jakości zarządzania.

3.2.2. Przychody ze sprzedaży.

Przychody te wynikają głównie z dwóch wielkości ekonomicznych: ilości sprzedanych ton węgla oraz średniej ceny sprzedaży jednej tony węgla. Bieżące dane liczbowe w tym zakresie są trudne do uzyskania dla osób postronnych. Zmusza to do bazowania na informacjach zawartych w numerze 9 /64/ gazety Kompania Węglowa z października z 2014 r.

3.2.2.1. Wolumen sprzedaży węgla, a korzyści państwa.

Za osiem miesięcy bieżącego roku sprzedaż wyniosła 44,3 miliona ton i była o 5,5 miliona ton niższa niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Jedną z barier do uzyskania rentowności górnictwa węgla kamiennego jest trudność w wygenerowaniu dodatkowego popytu umożliwiającego sprzedaż węgla rodzimnej produkcji. Aktualny system sprzedaży ogólnie sterowany przez Kompanię Węgla Kamiennego S.A. nie sprawdził się, a polskie składy węgla czekają na reformę. Od dziesięciu lat narastał problem importu węgla, jako czynnika stanowiącego realne zagrożenie dla osiągnięcia przez kopalnie zysków w kontekście zmniejszenia skali produkcji oraz konkurencji cenowej. W 2004 roku import węgla wynosił 2,4 miliona ton i w dalszych latach systematycznie wzrastał do poziomu 16,3 mln ton w 2008 roku. W kolejnych latach importowano do Polski węgiel w następującej ilości, mln ton: 2009 r. - 10,8 mln ton; 2010 r. - 14,2 mln ton; 2011 r. - 15,0 mln ton; 2012 r. - 10,2 mln ton; 2013 r. - 10,8 mln ton. Podkreśla się, że w latach 2004 - 2013 najwięcej węgla importowano z Rosji, aż 59 procent ogólnej ilości. Import ten był opłacalny dla terenów północno-wschodniej Polski. Niższa cena węgla rosyjskiego oferowanego odbiorcom wynikała z dwóch zasadniczych powodów:

1) koszty osobowe produkcji węgla w Rosji są niższe z tytułu stawek podatkowych (13 procentowy podatek od wynagrodzeń dla wszystkich) i opłat na rzecz państwa,

2) niższy koszt transportu od polskiej granicy w porównaniu z kilkuset kilometrowym transportem węgla z południa Polski. Kupując węgiel rosyjski, Polska wyżywa się korzyści, jakie płyną z zakupu węgla własnego. W kosztach osobowych stanowiących 50% kosztów ogółem wydobycia znajduje się duży procent podatków, składek i opłat pobieranych przez polskiego fiskusa. Innymi słowy, kupując węgiel importowany, w tym rosyjski, zaniżamy produkcję i sprzedaż węgla krajowego, pozabiając się zasilania budżetu pieniędźmi z naliczanych przez państwo wyżej wymienionych składników kosztów. Szacuje się, że górnictwo wpłaca do budżetu państwa, budżetów lokalnych oraz państwowych funduszy „para-budżetowych” ponad 30% wpływów ze sprzedaży węgla. Liczba ta wymaga weryfikacji, precyzyjnego urzędowego określenia oraz podania do szerokich kręgów społeczeństwa. Dodatkowo do budżetu wpływa cały najwyższy w państwach unijnych podatek VAT od sprzedaży węgla w wysokości 23% oraz akcyza. Jakkolwiek nie są to pozycje kosztowe tym niemniej z punktu widzenia górnictwa, za bardzo zwyżają one cenę węgla. Odstrasza to klientów, zwłaszcza odbiorców indywidualnych. Panuje wśród fachowców opinia, że Polska posiada niespotykany w innych krajach wydobywających węgiel poziom obowiązkowych obciążeń podatkowych i opłat. W każdym kraju wydobywającym węgiel w kopalniach głębinowych podstawowym czynnikiem produkcji jest praca. W Polsce praca (wynagrodzenia) jest przedmiotem podatkowej dyskryminacji. Symboliczny „Dzień Wolności Podatkowej” w którym Polacy przestają zarabiać na utrzymanie państwa (rządu) przypada w naszym kraju na 21 czerwca (w 2012 roku). W odniesieniu do górnika (kopalni) dzień ten przesunięty jest zapewne o kilka dni, a może tygodni.

3.2.2.2. Cena zbytu węgla.

Cena ta jest uzależniona głównie od jakości węgla, to jest: wartości opałowej (ilości ciepła jaki daje węgiel w trakcie spalania), uziarnienia (średnicy kawałków węgla), popiołu, zawartości siarki i spiekalności wskazującej na zachowywanie się węgla w procesie spalania. Obowiązujący cennik sprzedaży węgla w Kompanii Węglowej i u innych producentów węgla energetycznego, w oparciu o te parametry, określa sortymenty

węgla, które umownie można określić jako gatunek handlowy węgla. Kopalnie oferują zazwyczaj kilka sortymentów węgla, nie więcej niż dziesięć. W uzgodnieniu z odbiorcą, węgiel może być także sprzedawany jako niesort (bez procesu wzbogacania) lub w postaci mieszanek o parametrach żądanych przez odbiorcę. Aktualnie cena zbytu węgla brutto to jest z 23 % VAT oraz akcyzą w Kompani Węglowej wynosi: minimalna 272,45 zł/tonę, maksymalna 758,25 zł/tonę. W ofercie specjalnej najdroższy węgiel w workach 25 kg kosztuje 924,96 zł/t. W sprzedaży znajduje się również muł węglowy tworzący się w procesie wzbogacania węgla o minimalnej cenie 90,36 zł/t. Na wysokość ceny węgla energetycznego w kopalni decydujący wpływ mają: jakość węgla w eksploatowanych wyrobiskach, sposób urabiania i jego transportowania (niepożądane kruszenie), zastosowane procesy sortowania oraz wzbogacania w zakładzie przerobczym. Cena detaliczna węgla poza kopalniami jest zdecydowanie wyższa, a to z powodu kosztów: transportu, składowania, załadunku, sprzedaży oraz marży handlowej. Według komunikatu Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 15 stycznia 2014 r. przeciętna średnioroczna cena detaliczna 1000 kg węgla kamiennego w 2013 roku wynosiła 809,51 złotych. Poleca się zapoznanie z metodologią wyliczenia ceny podanej przez Prezesa GUS. W odniesieniu do tej ceny, najbliższa cenowo oferta według cennika sprzedaży węgla w Kompani Węglowej SA wymienia specjalny sortyment – ekogoroszek za 785,25 zł/tonę. Na powyższą cenę ofertową składa się: cena netto 586,00 zł/t + podatek VAT 23 % tj. 134,78 zł/t + akcyza 37,47 zł/t. Oznacza to, że w tym przypadku, państwo polskie za sprzedaż jednej tony ekogroszku pobiera 172,25 złotych. Elektrownie doskonale zorientowane w sytuacji panującej na rynkach węglowych to jest: spadająca cena węgla w ARA; niższa od polskiego cena węgla rosyjskiego, nadprodukcja węgla w polskich kopalniach, czego dobitnym przykładem są zwały węgla, w zasadniczym stopniu skorzystały z możliwości dyktowania ceny poprzez przetargi. W rezultacie cena węgla, która kształtowała się w 2012 roku na poziomie 12 złotych za gigadżul spadła w 2013 roku do około 10,90 zł/gigadżul, czyli rzędu 10 złotych na tonie.

3.2.3 Konkurencyjność podmiotów gospodarczych w Polsce produkujących węgiel.

3.2.3.1. Struktura organizacyjna górnictwa węgla kamiennego w Polsce.

W ramach tej struktury zasadniczymi podmiotami prowadzącymi wydobycie węgla kamiennego są:

- 1) Kompania Węglowa S.A. – posiadająca 14 kopalni, (100% udziałów posiada Skarb Państwa),
- 2) Katowicka Grupa Kapitałowa - w jej skład wchodzi Katowicki Holding Węglowy S.A., obejmujący 4 kopalnie, 100% udziałów posiada Skarb Państwa,
- 3) Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. 6 kopalni, spółka ta jest notowana na Giełdzie Papierów Wartościowych, a jej największym akcjonariuszem jest Skarb Państwa,
- 4) Południowy Koncern Węglowy S.A. - posiada 1 kopalnię dwuruchową, w której 50,45% udziałów posiada Kompania Węglowa S.A. i 49,55% Południowy Koncern Energetyczny S.A.,
- 5) Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A. - spółka notowana na GPW, w której Skarb Państwa nie posiada akcji,
- 6) Przedsiębiorstwo Górnicze Silesia - jest prywatnym przedsiębiorstwem, będącym współwłasnością czeskiej grupy Energetický a Průmyslový Holding oraz pracowników PG Silesia.

W sferze górnictwa węgla kamiennego funkcjonują silne spółki handlowe: Węglkokoks S.A. (100% udziałów posiada Skarb Państwa) oraz Polski Koks S.A. (spółka zależna JSW SA). Rozparcelowanie jednolitej struktury organizacyjnej nastąpiło zapewne z myślą o poddaniu poszczególnych podmiotów procesowi prywatyzacji. Celowe jest podanie podstawowych informacji dotyczących spółek węglowych, które są notowane na giełdzie bez dominującej roli Skarbu Państwa oraz prywatnej kopalni PG Silesia. Chodzi o stwierdzenie, czy forma własności ma decydujący wpływ na rentowność. Prospekt emisyjny Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A. został sporządzony w związku z pierwszą ofertą publiczną na terytorium Polski i zatwierdzony w dniu 7 czerwca 2011 roku przez KNF. W strukturze organizacyjnej funkcjonowało 5 kopalni, a mianowicie: „Borynia-Zofiówka”, „Badryk”, „Jas-Mos”, „Krupiński”, „Pniówek”. Dwuczłonowe nazwy kopalni wskazują, że poprzednio były to odrębne kopalnie. Wszystkie kopalnie wybudowano po wojnie w oparciu o projekty uwzględniające najnowsze osiągnięcia myśli techniczno-ekonomicznej. Eksploatuje się pokłady o miąższości 2-3 metra. Wydobytą wysokiej jakości węgiel koksujący wzbogacany jest w nowoczesnych zakładach przeróbki mecha-

nicznej węgla. Panująca przez dziesiątki lat dobra koniunktura na węgiel koksujący znalazła odzwierciedlenie w jego wysokiej cenie sprzedaży zwłaszcza za granicę. W rezultacie wprowadzenie Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A. na Giełdę Papierów Wartościowych nastąpiło w okresie jej prosperity o czym świadczą wieloletnie zyski netto. Dlatego debiut na giełdzie zakończył się sukcesem. KWK Bogdanka rozpoczęła jako pierwsza kopalnia eksploatację węgla w Lubelskim Zagłębiu Węglowym, gdzie istnieją potencjalne możliwości budowy kopalni na obszarze około 1000 kilometrów kwadratowych. Z tego powodu, jako beniaminek otrzymała najlepsze warunki do wydobywania węgla na tym terenie. Zaprojektowana prawidłowo wykorzystana w sposób w miarę optymalny szanse jaką dała jej natura, a mianowicie: prawie poziomo zalegające pokłady nie poprzecinane uskokami, regularna miąższość pokładów, brak zagrożeń tąpnięciami, węgiel nie ma tendencji do samozapalenia, bardzo niski stopień zagrożenia metanowego, brak utrudnień powodowanych przez wodę, niezbyt trudne warunki geotermiczne. Dodatkowym atutem kopalni jest brak w liczącej się skali konieczności ochrony obiektów na powierzchni. Początkowe trudności wynikające z nieznanymi szczegółowej budowy złoża zostały pokonane, a groźba utrzymywania się słabych wyników ekonomicznych oddalona. Kopalnia przeszła na eksploatację ścian „od granic” co przełożyło się na znaczną obniżkę kosztów. Ściany mają długość rzędu 250 metrów co przy wybiegach rzędu dwóch kilometrów jest komfortem w stosunku do tych parametrów w większości kopalni na Śląsku. Odprężenie górotworu postępujące w miarę eksploatacji obniżyło koszty prowadzonych robót przygotowawczych. Nowoczesny zakład przerobczy umożliwia sprzedaż węgla w trzech sortymentach: orzech, groszek i miał. Kaloryczność oferowanego węgla jest bardzo podobna do węgla z kopalni górnośląskich co ma adekwatne odbicie cenowe. Popyt na węgiel z kopalni Bogdanka tworzą głównie odbiorcy znajdujący się w promieniu 150 kilometrów od niej, głównie za sprawą renty transportowej, czyli z powodu znacznych kosztów przewozu węgla z innych kopalni na ten teren. Prywatna kopalnia PG Silesia po przedsięwzięciach inwestycyjnych polegających na zwiększeniu możliwości transportu pionowego oraz zainwestowaniu sporych pieniędzy w nowoczesny sprzęt dla ścian uzyskała i utrzymuje bieżącą płynność finansową. Dodatkowym

czynnikiem wpływającym na poprawę efektywności ekonomicznej jest możliwość pracy we wszystkich dniach tygodnia. Brak środków państwowych na inwestycje był powodem wstrzymania wydobycia w KWK Silesia. Ruch ciągły, pilotażowo wprowadzony w czasach PRL w niektórych kopalniach, tak powszechnie krytykowany, obecnie jest w imię obrony miejsc pracy w PG Silesia akceptowany. Wśród kopalń, których właścicielem jest Skarb Państwa wyjątkowa jest KWK Marcel, która w miesiącu grudniu b.r., jako jedyna w Kompani Węglowej była rentowna. Ale również w tym przypadku zdecydowały korzystne uwarunkowania w jakich kopalnia ta prowadzi aktualnie działalność. Eksploatowane są doskonałe pokłady grupy jaskółczej i siodłowej o znacznej miąższości i dobrej jakości węgla. Jedna za ścian ma 220 metrów długości, miąższość 3,6-3,8 metrów i wybieg 1260 metrów. Pochodzi z niej węgiel energetyczny i koksowy – patrz K.W. Nr 62. Wyróżnikiem kopalni jest dwukilometrowa upadowa, w której transportowany jest na powierzchnię węgiel z perspektywicznej części markłowieckiej. Zastosowano więc najprostszymi i najtańszymi układami transportowymi. Kopalnia nie ma trudności ze sprzedażą węgla, a co za tym idzie problem zwałowania węgla jest marginalny. Sprzedaje się osiem sortymentów węgla bardzo dobrej jakości po adekwatnej do niej wysokiej cenie. Kopalnia od wielu dziesiątków lat powiązana była z koksownią „Radlin” i dużą Elektrociepłownią (uprzednio jej własność) zaopatrującą w ciepło mieszkańców Radlina. Doskonały flotokoncentrat jest chętnie kupowany za gotówkę przez okoliczną ludność. Posiada wielu różnorodnych kontrahentów. Reasumując, konkretne szczególne uwarunkowania korzystne dla kopalni Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A., KWK Bogdanka, PG Silesia oraz KWK Marcel, a nie forma własności zdecydowały, że te podmioty gospodarcze mają zdecydowanie lepsze wyniki ekonomiczne od wszystkich pozostałych kopalń górnośląskich. Powyższe podmioty gospodarcze korzystają ze swoistej „renty różniczkowej” będącej stymulatorem rentowności, a wynikającej z korzystniejszych warunków geologicznych oraz (względnie) lepszej jakości węgla.

3.3. Przyczyny braku rentowności polskiego górnictwa węgla kamiennego.

Przyczyn braku zyskowności na tych kopalniach jest wiele, a najważniejsze to:

- 1) nakładające się negatywne zaszłości z wszystkich lat transformacji ustrojowej, niezależne od branży górniczej, w tym wyznaczenie górnictwu węgla kamiennego – zbawiennej dla Polski – roli hamulcowego galopującej inflacji, co w sposób syntetyczny zostało już omówione,
- 2) nadmierne podatki i opłaty państwowe drenujące kopalnie, a jest ich około 30,
- 3) 50-procentowy udział kosztów osobowych w kosztach ogółem, za sprawą nadmiernego opodatkowania wynagrodzeń. Występuje swego rodzaju „kosztowa dyskryminacja płacowa”, jako negatywny zbieg okoliczności dla przedsiębiorstw o dużym udziale pracy żywej,
- 4) partykularne interesy importerów węgla, zwłaszcza z Rosji. Brak determinacji rządu w działaniach na rzecz wstrzymania importu węgla ze wschodu. Węgiel rosyjski jest tańszy bo tam państwo obciąża wszystkich jednym podatkiem wynoszącym 13 procent. Dla porównania u nas górnicy mają średnio ponad 20-procentowy podatek dochodowy – bo część górników, a zwłaszcza prezesi i członkowie rad nadzorczych zarabiając ponad 85,5 tysięcy złotych w ciągu roku, mają drugi próg podatkowy wynoszący 32 procent. Tutaj tkwi istotna przyczyna wyższego kosztu wydobycia węgla w Polsce w porównaniu z Rosją, powodująca obniżenie konkurencyjności naszego węgla,
- 5) marginalizacja roli Polski jako producenta węgla powoduje, że przestała się liczyć, jako podmiot mający wpływ na średnie ceny węgla w świecie. W latach 1966-1978 udział Polski w międzynarodowym rynku węgla wynosił przeciętnie 19 procent – źródło: *Przegląd Górniczy nr 5/2014 str. 32*. W roku 2004 wchodząc do Unii Europejskiej straciliśmy generalnie ochronę przed importem, który wynosił w tym roku zaledwie 2,4 mln, przy eksporcie wynoszącym 20,8 mln ton. W 2008 roku Polska po raz pierwszy w historii zanotowała import węgla (10,3 mln ton) przewyższający eksport (8,3 mln ton). Zjawisko to trwało stale do 2013 roku,

finansowej zmuszają kopalnie do sprzedaży węgla na warunkach narzuconych przez największych odbiorców. W rezultacie prąd jest względnie tani. Korzystają na tym odbiorcy energii elektrycznej, w tym gospodarstwa domowe.

4. Przyszłościowe uwarunkowania dotyczące wydobycia węgla kamiennego.

4.1 Uwarunkowania zewnętrzne.

Europejski pakt klimatyczny o niewielkim znaczeniu skutkowym dla średniej temperatury na ziemi (UE to zaledwie 11 procent światowej produkcji CO₂) wpłynie na mniejsze zużycie węgla w Polsce. Nastąpi spadek konkurencyjności i siły Europy, a zwłaszcza Polski, w której elektrownie zmuszone będą podnosić ceny energii elektrycznej. Nie wykluczona likwidacja nadpodaży węgla spowoduje wzrost jego ceny. Orlen zapowiada budowę dwóch elektrociepłowni opalanych gazem (Dz. G. Prawna nr 2/2015 r.), co jest niejako pokłosiem paktu klimatycznego. Panują rozbieżne opinie co do przyszłości górnictwa węgla kamiennego w skali światowej. Faktem niezaprzeczalnym jest, że światowa dynamika wzrostu produkcji węgla kamiennego występowała również w ostatnich latach o czym świadczą poniższe dane dotyczące światowej produkcji węgla kamiennego w milionach ton: 2005 rok – 5147; 2010 rok – 6349; 2011 rok – 6697. Trend wzrostowy jest wyraźny i tak będzie przez najbliższe lata. Wydobycie węgla u głównych producentów za wyjątkiem Stanów Zjednoczonych – co spowodowane jest konkurencyjnością własnego gazu ziemnego – wzrasta i wynosi milionów ton:

	2005 rok	2011 rok
Australia	300 mln ton	331 mln ton
Chiny	2300 mln ton	3419 mln ton
Indie	407 mln ton	540 mln ton
Indonezja	171 mln ton	360 mln ton
Stany Zjednoczone	962 mln ton	932 mln ton
Rosja	209 mln ton	245 mln ton

– Polska z wydobyciem węgla 76 mln ton w 2011 r., ma udział w światowej produkcji wynoszący 1,1 procent, a największy światowy producent Chiny 51,1 procent. Eksploatacja węgla w Chinach prowadzona z takim rozmachem przez wiele lat, niewątpliwie doprowadziła do wyczerpania się najkorzystniejszej zalegających złóż, co w połączeniu ze wzrostem płać w tym kraju powoduje spadek

rentowności. Znamienna jest tu wypowiedź H. Paszcza dyrektora ARP w Katowicach, który w swoim w wywiadzie dla gazety „Kompania Węglowa nr 9 z października 2014 r. stwierdził „W tej chwili dwie trzecie chińskich kopalń też jest nierentownych. Analogiczna sytuacja jest w Australii, gdzie zamykane są kopalnie, ponieważ przy tych cenach nie opłaca się eksploatacji węgla...”. Indie ze swoim potencjałem ludności potrzebują znacznego wzrostu produkcji energii, w tym z węgla kamiennego i dlatego zapowiadają budowę nowych kopalń. Wzrost wydobycia węgla w krajach azjatyckich skorelowany jest z ich rozwojem gospodarczym. Ze strony krajów azjatyckich nie należy spodziewać się ekspansji eksportowej węgla zagrażającej żywotnym interesom polskiego górnictwa węglowego. Niewątpliwie drastyczny spadek cen ropy w ostatnich miesiącach wpłynie na spadek ceny węgla, głównie w USA. To z tego kierunku może napływać w zwiększonej skali, względnie tani węgiel do Europy. Wypadkową uwarunkowań światowych będzie chyba nieznaczny spadek cen węgla w ARA, przy czym nie można wykluczyć stabilizacji cen na obecnym poziomie. Najważniejszym zagrożeniem zewnętrznym dla polskiego górnictwa węglowego będzie wysocy prawdopodobna ekspansja węgla rosyjskiego. Koszt wydobycia węgla w Rosji znacznie niższy niż w Polsce spowodowany jest głównie niskim, bo 13 procentowym opodatkowaniem wynagrodzeń bez rozbuchanych narzutów na place oraz eksploatacja w kopalniach odkrywkowych. Napływ węgla rosyjskiego dodatkowo wzmocni spadek wartości rubla, który na przestrzeni roku (od, do 14 grudnia) potaniał o blisko 37 procent. Występuje silna opcja prorosyjska w zakresie importu, czego dowodem jest wieloletni nie zahamowany import węgla. Lobby na rzecz wzrostu dostaw węgla rosyjskiego jest nadal silne. Niski poziom wartości rubla sprzyjać będzie wysokiej zyskowności handlu węglem z tego kierunku. W miarę uzasadnione są nadzieje na eksport węgla na Ukrainę, gdzie należy spodziewać się braku rodzimego węgla w wysokości kilku milionów ton w przyszłym roku. Trudno rokować rozwój wypadków w Donbasie, ale nawet w przypadku całkowitego powrotu do sytuacji wyjściowej niemożliwy będzie powrót do poprzedniego wydobycia w czasie krótszym niż jeden rok. Problem katastrofalnej sytuacji finansowej Ukrainy osłabia nadzieję na eksport polskiego węgla do tego państwa w skali powodującej obniżenie zapasów węgla

w Polsce chociażby o połowę. W bieżącym roku spadek PKB Ukrainy zbliży się do 7 procent, co oznacza, że przyszły rok może być co najwyżej stagnacją. Deficyt gazu i węgla będzie dotkliwy, a brak dodatkowego finansowego wsparcia ze strony sprzymierzeńców, przy zbliżonym do rubla spadku wartości hrywny, może uniemożliwić Ukraincom import węgla. Z drugiej strony rząd Ukrainy potwierdził, że w 2015 roku zlikwiduje 32 kopalnie węgla kamiennego, wygasi 24, a sprywatyzuje 37. Nie zostanie dokończona budowa kopalni Nowowohłyńskiej w pobliżu KWK Bogdanka. Zamknięcia kopalń obejmą również Zagłębie Lwowsko-Wołyńskie najbliższe Polski - patrz *Trybuna Górnicza nr 51/2014 r.* Agencja ratingowa Standard & Poor's poinformowała ostatnio, że obniżyła rating kredytowy dla Ukrainy o jeden stopień do CCC minus, z CCC wcześniej. Jest to daleka 22 pozycja, czwarta od końca. Sytuacja jest dynamiczna, ale nie należy się spodziewać radykalnego przełomu i możliwości eksportu na Ukrainę wielu milionów ton polskiego węgla.

Reasumując w roku następnym i latach najbliższych uwarunkowania zewnętrzne przekładające się na cenę węgla działać będą raczej w kierunku jej obniżenia. Nie będzie to sprzyjać wzrostowi wydobycia w Polsce. Wszelkie prognozy w tym zakresie za sprawą bieżących decyzji politycznych mogą okazać się jednak nietrafionymi, o czym świadczy galopujący spadek cen ropy naftowej w ostatnich miesiącach.

4.2. Uwarunkowania wewnętrzne.

4.2.1 Uwarunkowania w zakresie węgla koksowego.

Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. jako monopolista w zakresie produkcji węgla koksowego w Polsce, będzie miała ułatwione negocjacje cenowe. Stabilni, długoletni odbiorcy prawdopodobnie kupować będą węgiel w ilościach bardzo zbliżonych do aktualnych. Moce produkcyjne kopalń są wystarczające dla zaspokojenia ewentualnie zwiększonych potrzeb. Bariera finansowa rzutować będzie na wysokość zarobków co odbije się na relacjach kierownictwa z załogami, a ściślej ze związkami zawodowymi.

4.2.2 Uwarunkowania w zakresie węgla energetycznego.

Zainstalowane moce produkcyjne mogą dać produkcję wyższą od popytu na węgiel nawet bez potrzeby pracy w wydłużonym czasie. Wśród trzech kierunków zużycia węgla trend w naj-

bliższych latach będzie następujący: produkcja elektryczności – lekki wzrost, ogrzewanie – lekki spadek oraz zastosowanie przemysłowe – stagnacja. W bilansie energii elektrycznej, w przychodach z elektrowni ciepłych zawodowych w minionych latach mamy w tys. GW h: 2010 r. 144,5 tys. GW h; 2011 r. 149,2 tys. GW h; 2012 r. 146,5 tys. GW h.

Zakładany spadek zużycia węgla dla celów grzewczych będzie spowodowany: mniejszymi oszczędnościowymi wydatkami na ogrzewanie przez indywidualnych odbiorców zarówno korzystających z magistrali ciepłych (coraz szersza instalacja podzielników ciepła w mieszkaniach) jak i spalających węgiel w paleniskach domowych, zabraniam deputatów węglowych emerytom i rencistom, docieplaniem budynków, instalacją paneli słonecznych i pomp ciepła. Obniżenie temperatury w mieszkaniu o 1 stopień Celjusza to 5 procentowe zmniejszenie zużycia węgla. W indywidualnych gospodarstwach domowych, aspekty ekonomiczne przemawiają dalej za wyborem węgla jako źródła ogrzewania – kosztem wygody. Przykładowo cena 1 GJ/żł wynosi: drewno 36 zł, pompa ciepła 40 zł, ekogroszek 41 zł, węgiel w kotle tradycyjnym 45 zł, ciepło systemowe 60 zł, gaz ziemny 65 zł, olej opałowy 103 zł, gaz płynny 163 zł, energia elektryczna G11 - 164 zł. Źródło: *Dziennik Gazeta Prawna nr 50, 13 marca 2014 r.* Wymuszona poprzez stosunkowo niski poziom zamożności, obniżka temperatury w mieszkaniach, będzie zjawiskiem trwałym w perspektywie najbliższych lat. Co najmniej dwu milionowa armia emigrantów powoduje spadek zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepło (ogrzewanie mieszkań, ciepła woda), a tym samym na węgiel rzędu pięciu procent. Skutkuje to w przybliżeniu zmniejszonym zapotrzebowaniem na węgiel, zbliżonym do jego ilości na zwalch. Wysokie jest prawdopodobieństwo utrzymania się łagodnych zim skutkujące obniżeniem zapotrzebowania na węgiel. Ostrą konkurencję w pozyskaniu nowych lub rozszerzeniu sprzedaży dla istniejących klientów zapewne wygra KWK Bogdanka.

4.2.3 Wpływ wydobycia węgla brunatnego na rentowność branży węgla kamiennego.

Trend spadku wydobycia węgla brunatnego trwający od 1989 r. (mniejszy eksport do Niemiec - DDR) zatrzymał się w 2010 roku na poziomie produkcji 56,4 mln ton. W trzech ostatnich latach wydobycie węgla brunatnego

rentowności. Znamienna jest tu wypowiedź H. Paszcza dyrektora ARP w Katowicach, który w swoim w wywiadzie dla gazety „Kompania Węglowa nr 9 z października 2014 r. stwierdził „W tej chwili dwie trzecie chińskich kopalń też jest nierentownych. Analogiczna sytuacja jest w Australii, gdzie zamykane są kopalnie, ponieważ przy tych cenach nie opłaca się eksploatacji węgla...”. Indie ze swoim potencjałem ludności potrzebują znacznego wzrostu produkcji energii, w tym z węgla kamiennego i dlatego zapowiadają budowę nowych kopalń. Wzrost wydobycia węgla w krajach azjatyckich skorelowany jest z ich rozwojem gospodarczym. Ze strony krajów azjatyckich nie należy spodziewać się ekspansji eksportowej węgla zagrażającej żywotnym interesom polskiego górnictwa węglowego. Niewątpliwie drastyczny spadek cen ropy w ostatnich miesiącach wpłynie na spadek ceny węgla, głównie w USA. To z tego kierunku może napływać w zwiększonej skali, względnie tani węgiel do Europy. Wypadkową uwarunkowań światowych będzie chyba nieznaczny spadek cen węgla w ARA, przy czym nie można wykluczyć stabilizacji cen na obecnym poziomie. Najważniejszym zagrożeniem zewnętrznym dla polskiego górnictwa węglowego będzie wysocy prawdopodobna ekspansja węgla rosyjskiego. Koszt wydobycia węgla w Rosji znacznie niższy niż w Polsce spowodowany jest głównie niskim, bo 13 procentowym opodatkowaniem wynagrodzeń bez rozbuchanych narzutów na płace oraz eksploatacja w kopalniach odkrywkowych. Napływ węgla rosyjskiego dodatkowo wzmocni spadek wartości rubla, który na przestrzeni roku (od, do 14 grudnia) potaniał o blisko 37 procent. Występuje silna opcja prorosyjska w zakresie importu, czego dowodem jest wieloletni nie zahamowany import węgla. Lobby na rzecz wzrostu dostaw węgla rosyjskiego jest nadal silne. Niski poziom wartości rubla sprzyjać będzie wysokiej zyskowności handlu węglem z tego kierunku. W miarę uzasadnione są nadzieje na eksport węgla na Ukrainę, gdzie należy spodziewać się braku rodzimego węgla w wysokości kilku milionów ton w przyszłym roku. Trudno rokować rozwój wypadków w Donbasie, ale nawet w przypadku całkowitego powrotu do sytuacji wyjściowej niemożliwy będzie powrót do poprzedniego wydobycia w czasie krótszym niż jeden rok. Problem katastrofalnej sytuacji finansowej Ukrainy osłabia nadzieję na eksport polskiego węgla do tego państwa w skali powodującej obniżenie zapasów węgla

w Polsce chociażby o połowę. W bieżącym roku spadek PKB Ukrainy zbliży się do 7 procent, co oznacza, że przyszły rok może być co najwyżej stagnacją. Deficyt gazu i węgla będzie dotkliwy, a brak dodatkowego finansowego wsparcia ze strony sprzymierzeńców, przy zbliżonym do rubla spadku wartości hrywny, może uniemożliwić Ukraincom import węgla. Z drugiej strony rząd Ukrainy potwierdził, że w 2015 roku zlikwiduje 32 kopalnie węgla kamiennego, wygasi 24, a sprywatyzuje 37. Nie zostanie dokończona budowa kopalni Nowowohłyńskiej w pobliżu KWK Bogdanka. Zamknięcia kopalń obejmą również Zagłębie Lwowsko-Wołyńskie najbliższe Polski - patrz *Trybuna Górnicza nr 51/2014 r.* Agencja ratingowa Standard & Poor's poinformowała ostatnio, że obniżyła rating kredytowy dla Ukrainy o jeden stopień do CCC minus, z CCC wcześniej. Jest to daleka 22 pozycja, czwarta od końca. Sytuacja jest dynamiczna, ale nie należy się spodziewać radykalnego przełomu i możliwości eksportu na Ukrainę wielu milionów ton polskiego węgla.

Reasumując w roku następnym i latach najbliższych uwarunkowania zewnętrzne przekładające się na cenę węgla działać będą raczej w kierunku jej obniżenia. Nie będzie to sprzyjać wzrostowi wydobycia w Polsce. Wszelkie prognozy w tym zakresie za sprawą bieżących decyzji politycznych mogą okazać się jednak nietrafionymi, o czym świadczy galopujący spadek cen ropy naftowej w ostatnich miesiącach.

4.2. Uwarunkowania wewnętrzne.

4.2.1 Uwarunkowania w zakresie węgla koksowego.

Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. jako monopolista w zakresie produkcji węgla koksowego w Polsce, będzie miała ułatwione negocjacje cenowe. Stabilni, długoletni odbiorcy prawdopodobnie kupować będą węgiel w ilościach bardzo zbliżonych do aktualnych. Moce produkcyjne kopalń są wystarczające dla zaspokojenia ewentualnie zwiększonych potrzeb. Bariera finansowa rzutować będzie na wysokość zarobków co odbije się na relacjach kierownictwa z załogami, a ściślej ze związkami zawodowymi.

4.2.2 Uwarunkowania w zakresie węgla energetycznego.

Zainstalowane moce produkcyjne mogą dać produkcję wyższą od popytu na węgiel nawet bez potrzeby pracy w wydłużonym czasie. Wśród trzech kierunków zużycia węgla trend w naj-

bliższych latach będzie następujący: produkcja elektryczności – lekki wzrost, ogrzewanie – lekki spadek oraz zastosowanie przemysłowe – stagnacja. W bilansie energii elektrycznej, w przychodach z elektrowni ciepłych zawodowych w minionych latach mamy w tys. GW h: 2010 r. 144,5 tys. GW h; 2011 r. 149,2 tys. GW h; 2012 r. 146,5 tys. GW h.

Zakładany spadek zużycia węgla dla celów grzewczych będzie spowodowany: mniejszymi oszczędnościowymi wydatkami na ogrzewanie przez indywidualnych odbiorców zarówno korzystających z magistrali ciepłych (coraz szersza instalacja podzielników ciepła w mieszkaniach) jak i spalających węgiel w paleniskach domowych, zabraniam deputatów węglowych emerytom i rencistom, docieplaniem budynków, instalacją paneli słonecznych i pomp ciepła. Obniżenie temperatury w mieszkaniu o 1 stopień Celjusza to 5 procentowe zmniejszenie zużycia węgla. W indywidualnych gospodarstwach domowych, aspekty ekonomiczne przemawiają dalej za wyborem węgla jako źródła ogrzewania – kosztem wygody. Przykładowo cena 1 GJ/zt wynosi: drewno 36 zł, pompa ciepła 40 zł, ekogroszek 41 zł, węgiel w kotle tradycyjnym 45 zł, ciepło systemowe 60 zł, gaz ziemny 65 zł, olej opałowy 103 zł, gaz płynny 163 zł, energia elektryczna G11 - 164 zł. *Źródło: Dziennik Gazeta Prawna nr 50, 13 marca 2014 r.* Wymuszona poprzez stosunkowo niski poziom zamożności, obniżka temperatury w mieszkaniach, będzie zjawiskiem trwałym w perspektywie najbliższych lat. Co najmniej dwu milionowa armia emigrantów powoduje spadek zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepło (ogrzewanie mieszkań, ciepła woda), a tym samym na węgiel rzędu pięciu procent. Skutkuje to w przybliżeniu zmniejszonym zapotrzebowaniem na węgiel, zbliżonym do jego ilości na zwalch. Wysokie jest prawdopodobieństwo utrzymania się łagodnych zim skutkujące obniżeniem zapotrzebowania na węgiel. Ostrą konkurencją w pozyskaniu nowych lub rozszerzeniu sprzedaży dla istniejących klientów zapewne wygra KWK Bogdanka.

4.2.3 Wpływ wydobycia węgla brunatnego na rentowność branży węgla kamiennego.

Trend spadku wydobycia węgla brunatnego trwający od 1989 r. (mniejszy eksport do Niemiec - DDR) zatrzymał się w 2010 roku na poziomie produkcji 56,4 mln ton. W trzech ostatnich latach wydobycie węgla brunatnego

wzrastało i wynosiło w mln ton: 2011 rok – 62,8, 2012 r. – 64,2, 2013 r. – 67,7. Węgiel ten jest generalnie zużywany w elektrowniach zlokalizowanych w miejscu jego wydobycia to jest w: Koninie, Adamowie, Patnowie, Turowie, Belchatowie. Łączna moc tych elektrowni wynosi 9660 MW. Elektrownie oddawane były do ruchu w latach 1958-1981. W tym ostatnim roku uruchomiono największą (5298 MW) i najnowocześniejszą spośród nich Elektrownię Belchatów. Modernizacje prowadzone w tych elektrowniach powodują wyłączenie bloków energetycznych. Znikome znaczenie ma zużycie węgla brunatnego w gospodarstwach domowych oraz rolnictwie. *Źródło: Biuletyn ZG SITG Wspólne Sprawy nr 12/ 2014 r. Wpływ produkcji węgla brunatnego na wyniki branży węgla kamiennego w ostatnich latach był ustabilizowany i taki prawdopodobnie zostanie przez najbliższe lata.*

4.2.4. Strategia państwa, jako właściciela kopalń.

W tym temacie swoje zdanie wyraził J. Olszowski prezes GIP-H w Trybunie Górniczej z dnia 27 listopada 2014 r., które wiernie oddaje istniejącą rzeczywistość oraz praktykę wybiórczego traktowania górnictwa. W skrótovej formie można to wyrazić następująco: z danych urzędu Kontroli Konkurencji i Konsumentów wynika, że w 2013 pomoc udzielona przedsiębiorstwom wyniosła 22,7 mld zł. W tej kwocie znalazło się 16,5 mld zł tzw. pomocy publicznej, 84 procent z ogólnej kwoty pomocy to była pomoc dla firm prywatnych. Wśród największych beneficjentów pomocy nie było żadnego producenta węgla. W tej sytuacji zachodzi pytanie dlaczego górnictwo nie może otrzymać wsparcia od państwa? Pytanie to należy zadać w kontekście faktu, że górnictwo w skali roku odprowadza 7,1 mld zł opłat i podatków. *Źródło: T. Górnicza z 27.11.2014 r. Według Warsaw Enterprise Institute, Kompania Węglowa S.A. od powstania w 2003 roku do 2011 r. w ramach pomocy społecznej dostała dotacje, łącznie na 6,3 mld złotych, czyli mniej niż górnictwo odprowadza rocznie opłat i podatków. Źródło: Dz. Zachodni z 27.12.2014 r. Red. A.M. - Cichy.*

Według R. Statystycznego z 2013 r. str. 650. Wybrane wydatki budżetu państwa według działów przedstawiają się w mln zł następująco: (tab)

Z pozycji górnictwo i kopalnictwo nie wyszczególniono, jaka kwota wydatków budżetowych przypada na górnictwo węgla kamiennego.

	2010 r.		2011 r.		2012 r.	
- Rolnictwo i łowiectwo	10279	mln zł	10827	mln zł	10438	mln zł
- Górnictwo i kopalnictwo	876	mln zł	542	mln zł	552	mln zł
- Administracja publiczna	11546	mln zł	12541	mln zł	12379	mln zł
- Obsługa długu publicznego	34143	mln zł	35956	mln zł	42109	mln zł

5. Program naprawczy - wnioski końcowe oraz niezbędne działania na rzecz uzyskania rentowności.

Z treści zawartej w niniejszym opracowaniu wynikają następujące wnioski, których uznanie za słuszne, a potem realizacja powinna skutkować niezbędnymi działaniami na rzecz poprawy stanu państwa oraz uzyskania rentowności przez górnictwo węgla kamiennego.

1. Zadłużenie Polski oraz górnictwa węgla kamiennego występują w ścisłym związku, nawzajem silnie oddziałując na siebie. Konieczne i celowe jest opracowanie dla Polski minimum trzech podstawowych programów naprawczych dotyczących: zadłużenia Skarbu Państwa, przepisów prawnych, emigracji Polaków. Kierunek strategicznego działania naprawczego jest oczywisty – sanacja państwa, a w jej ramach program naprawy górnictwa.
2. Główną siłą sprawczą, która doprowadziła górnictwo węgla kamiennego do zapaści finansowej była władza szczebla centralnego. Oznacza to, że bez zaangażowania władzy ustawodawczej i rządu na rzecz zmiany złych przepisów, naprawa kondycji finansowej górnictwa w stopniu zasadniczym skutkującym generowaniem zysków jest niemożliwa.
3. Podstawowym i niezbędnym działaniem dla naprawy Rzeczypospolitej, a w tym górnictwa jest determinacja obywateli polskich, a zwłaszcza elit politycznych, działaczy samorządowych, związków zawodowych, organizacji pozarządowych na rzecz dokonania rzeczywistych, a nie pozorowanych zmian we wszystkich sferach życia gospodarczego i politycznego. Bogacenie się jednostek oraz grup społecznych musi następować wyłącznie dzięki twórczej pracy, społecznie użytecznej.
4. Nadmierna twórczość ustawodawcza doprowadziła do sytuacji, że liczba stron Dziennika Ustaw od 1989 roku wynosi około 230 tysięcy stron. Do tego dochodzi kilkanaście tysięcy pozycji aktów normatywnych ogłoszonych w dziennikach urzędowych ministerstw. Przepisy te generalnie zniewalają obywateli oraz przedsiębiorców, a do ich wykonania i kontroli niezbędna jest ogromna armia bezproduktywnych urzędników. Państwo

wpadło w swoistą pułapkę niespójności oraz absurdalności przepisów, wymagających dodatkowej interpretacji oraz orzecznictwa sądów.

5. W odniesieniu do górnictwa, konieczna zmiana przepisów dotyczy:
 - a. wprowadzenia możliwości pracy w systemie ciągłym. Jest to związane z lepszym wykorzystaniem maszyn i urządzeń oraz wzrostem zapotrzebowania na węgiel w pewnych okresach,
 - b. powiązania wypłaty czternastki z osiągnięciem zysku netto,
 - c. zmiany ustawy z dnia 23 maja 1991 roku o związkach zawodowych /tekst jednolity Dz. U. 2014r. Poz.167/ w aspekcie zwolnienia pracodawcy z obowiązku przelewania pieniędzy pracownika na rzecz wskazanego związku zawodowego,
 - d. zwiększenia reprezentacji w radach nadzorczych przedstawicieli załóg, emerytów z danego zakładu pracy niepodatnych na manipulowanie nimi oraz fachowców z rekomendacji organizacji pozarządowych obeznanych z procesem produkcyjnym i ekonomią przedsiębiorstwa,
 - e. młodzież po ukończeniu 19 lat życia, powinna mieć prawo pracy na każdym stanowisku o ile posiada stosowne kwalifikacje,
 - f. zakłady pracy znajdujące się w mieście/gminie na terenie, którego znajduje się szkoła o profilu zawodowym powinny mieć prawo i obowiązek zgłaszania do niej wymagań, jakie oczekuje od przyszłych pracowników. Zakład pracy i szkoła powinny mieć znaczne uprawnienia co do różnorodności form współpracy, włącznie do ustalania okresów płatnych praktyk,
 - g. konieczne są uregulowania na rzecz obligatoryjnego wliczenia równowartości zabranego emerytom i rencistom węgla deputatowego do wymiaru emerytury lub renty. Przemawiają za tym następujące argumenty: – węgiel ten był i jest składnikiem wynagrodzenia, – w minionym okresie wiele osób pracujących w górnictwie ma do podstawy emerytury wliczoną wartość węgla deputatowego, – wymaga tego równość obywateli wobec prawa. Przykład

dowo Polskie Koleje Państwowe wszystkim uprawnionym do pobierania deputatu węglowego wliczyły jego równowartość do podstawy wymiaru emerytury. Brak podniesienia wysokości emerytury adekwatnego do strat z tytułu zabranego węgla deputatowego skutkować będzie prawdopodobnie pozwami sądowymi w skali jeszcze wyższej niż to miało miejsce w 2014 roku.

- h. na obecnym etapie faktycznego, wielomiesięcznego zamrożenia płac w górnictwie oraz mając na uwadze prawa nabyte i uzasadnione w zakresie składników wynagrodzenia określonych przez niektórych jako „przywileje”, prace nad ich likwidacją powinny ograniczyć się do opracowania ich wykazu zawierającego opis uwarunkowań przemawiające za ich utrzymaniem. Problemy związane z utrzymaniem tych dodatkowych składników płac nie mogą być tematami zastępczymi odwracającymi uwagę od spraw zasadniczych. Jedynym wyjątkiem może być dyskusja na temat wysokości 8 ton węgla deputatowego dla pracowników, z czego 2 tony w ekwiwalencie pieniężnym. Wiele lat temu ustalono 8 ton węgla w naturze ponieważ takie było przeciętne zużycie węgla na ogrzanie domu jednorodzinnego. Wobec braku węgla w skali kraju zaczęto wypłacać równowartość 2 ton. Obecnie dzięki powszechnie zastosowanemu dociepleniu budynków, większej sprawności kotłowni grzewczych oraz łagodniejszym zimą, utrzymanie ekwiwalentu pieniężnego jest dyskusyjne, bo nie służy to już pierwotnemu przeznaczeniu to jest ogrzewaniu budynku mieszkalnego poprzez inne źródła ciepła. Pieniądże z tego tytułu powinny przejść do wynagrodzenia podstawowego.
6. Radykalnej zmianie musi ulec organizacja sprzedaży węgla w kraju. Podstawowe założenia związane z handlem węglem powinny być następujące:
- a. Kompania Węgla Kamiennego S.A. i inne podmioty gospodarcze wydobywające węgiel we współpracy z obecnie funkcjonującymi składami węgla powinny wypracować takie formy wzajemnych powiązań, w tym kapitałowych, które zapewnią partnerskie kojarzenie interesów z korzyścią dla klientów.
- b. w województwie śląskim kopalnie muszą zwiększyć możliwości sprzedaży węgla dla odbiorców indywidualnych, które wykluczą nadmierne kolejki przekładające

- się na wzrost kosztów transportu,
- c. działającym w województwie śląskim, firmom autoryzowanych sprzedawców węgla, których aktualna liczba wynosi 45, należy umożliwić działalność na terenach czynnych kopalń. Aktualnie przewóz węgla do tych firm, składowanie oraz ponowny załadunek na środki transportowe jest ekonomicznie nie uzasadniony, zarówno w aspekcie kosztowym jak i wpływu na jakość węgla,
- d. obniżenie poziomu cen ropy naftowej stwarza możliwości transportu węgla samochodami w zwiększonej ilości na dalsze niż dotychczas odległości. Sprzyja temu również przebieg autostrad A1 oraz A4 przez Śląsk,
- e. należy stworzyć taki system kontroli sprzedaży, który wykluczy używanie wag bez legalizacji, sprzedaż bezfakturową w oparciu o dokument WZ Wydanie materiałów na zewnątrz bez podania parametrów jakościowych węgla, podmioty jakościowe węgla,
- f. środki transportowe w dyspozycji kopalni/Kompani Węglowej, powinny w miarę potrzeb dowozić węgiel do końcowego odbiorcy, a stosowne jego oświadczenie uznać należy za wystarczający dokument zwalniający go z zapłaty akcyzy.
7. Opracowując na szczeblu rządowym Program naprawczy dla górnictwa węglowego - posilując się niniejszym opracowaniem, należy uwzględnić następujące uwarunkowania:
- a. węgiel kamienny powinien pozostać strategicznym paliwem gwarantującym niezależność energetyczną, a tym samym suwerenność państwa,
- b. deficytowość górnictwa węglowego jest dyskusyjna (pozorna) i wynika z uregulowań prawnych, a nie z prawidłowych zdrowych zasad ekonomii – co wykazano w niniejszym opracowaniu,
- c. brak nadpodaży krajowego węgla wpłynie na wzrost cen importowanego węgla,
- d. konieczność przejścia do ofensywnych działań na rzecz odzyskania rynku zbytu w północno-wschodnich regionach kraju opanowanego przez węgiel rosyjski,
- e. obecny system gospodarczy nie bazujący na podatku od produkcji sprzedanej i usług jest ulomny, co dobitnie widać w wysokości zadłużenia Skarbu Państwa. Wprowadzenie tego podatku umożliwi likwidację lub ograniczenie innych podatków i opłat. Ściągalność podatków bę-

dzie łatwiejsza i sprawliwsza, a wpływy do budżetu wzrosną. Pozytywny wpływ podatku od wartości produkcji sprzedanej i usług na całość gospodarki narodowej jest powszechnie znany i nie wymaga omówienia ...

- f. w przypadku podjęcia decyzji o kolejnych likwidacjach kopalń, nie można dopuścić do uprzednich błędów związanych z masowym zamknięciem kopalń, takich jak:
- nieracjonalna fizyczna likwidacja szybów i innych wyrobisk górniczych, utrudniająca lub wręcz uniemożliwiająca ponowne dotarcie do wstępnie przygotowanych do eksploatacji pokładów,
 - nieprzygotowanie dla zwalnianych pracowników nowych miejsc pracy,
 - nie tworzenie możliwości dla przebranżowienia się firm pracujących na rzecz górnictwa,
 - brak rozwoju branż logistycznych, transportowej (zbyt węgla), innowacyjnych technologii.
8. Wobec różnorodności prac do wykonania, należy powołać zespoły składające się z fachowców dla każdego tematu, celem wypracowania optymalnych rozwiązań.

Najwyższy czas na zmiany, korzystne dla ogółu Obywateli.

Pomyślność Polski mogą zapewnić tylko, mądre i patriotyczne elity, gotowe poprzez pozytywistyczną i bezinteresowną pracę służyć Ojczyźnie.

6. Bibliografia wykorzystana.

1. Foczniki Statystyczne RR, w tym 2003, 2009, 1993.
2. Wiadomości Górnicze - w tym 12/94 - KWK Bogdanka, 11/96 r. - Rachunek kosztów.
3. Kompania Węgla, gazeta firmowa - miesiąc do listopada 2014 r.
4. Prospekt emisyjny Jastrzębskiej Spółki Węglowej SA zatwierdzony w dniu 7 czerwca 2011 roku przez ENE.
5. ANGORA nr 43/2014.
6. Cenniki sprzedaży węgla w Kompani Węglowej SA oraz KWK Bogdanka - aktualne.
7. Witold Kiełt, Patologia transformacji, Warszawa 2013 r. Wydawnictwo poltext.
8. Kazimierz Puzniński, Widoki pezzizet, Księka polskich reform, W-wa, TWIL.
9. Konceptje racjonalnych zmian systemowych i organizacyjnych w górnictwie węgla kamiennego, Wydawnictwo Głównego Instytutu Górniczego, listopad 1989.
10. Materiały Stowarzyszenia Nasze Wspólne Śląski Dom znajdujące się na stronie internetowej www.nwd.pl, w tym o zabieganiu deputacie węglowym.
11. Trybuna Górnicza, w tym nr 51 z 18 grudnia 2014 r.
12. Biuletyn ZG SITG Wspólne Sprawy Nr 12 / 2014 r.
13. Dziennik Gazeta Prawna nr 50, 13 marca 2014 r., nr 2 /2015.
14. Radio 90, wywiad z prezesem JSW SA z grudnia 2014r.
15. Instytut Badań nad Gospodarką Rynekową - internetowa publikacja IBSGR z 2014 r.
16. Gazeta Polska z 24.12.2014 r.
17. Portal INTERIA, H - praca, z 31.12.2014r.
18. Wikipedia, Kompania Węgla S.A. Rachunek zysków i strat z 2013 r., 2014 r.
19. Dziennik Zachodni z 27.12.2014r. Red. A. Mioszczyk - Cichy.
20. Ministerstwo Finansów www.finanse.mf.gov.pl
21. Komandor Przewoźca GUS z 19.04.2014.
22. Górnicza Szkoła Przemysłowa - Handlowa - placówki publicznopracownicze

Warto wiedzieć

Wszystkim znana jest przypowieść o trzech prawdach. Otóż, jedną z takich prawd stale słyszymy lub czytamy w środkach masowego przekazu.... „Każdy z nas musi dopłacić 40 do 60 zł do każdej tony węgla”. Tymczasem struktura danin publiczno-prawnych ponoszonych przez górnictwo węgla kamiennego przedstawia się następująco:

Płatności publiczno-prawne uiszczone przez górnictwo węgla kamiennego

Tytuł płatności [mln zł] / rok	2000	2002	2004	2006	2008	2011	2013
Ubezpieczenia społeczne, zdrowotne	1 362,5	1 794,5	2 650,8	2 667,0	2 619,8	3 058,9	3 372,8
FGŚP i FP <i>Przebiegł</i>	82,9	109,3	161,5	159,7	179,4	209,8	228,6
PFRON <i>05.000.000.000</i>	7,4	14,9	76,3	80,1	91,5	103,3	107,9
Podatek dochodowy od osób fizycznych	754,9	705,5	643,0	673,0	796,1	816,9	872,3
Podatek dochodowy od osób prawnych	0,0	45,2	432,8	157,6	252,9	760,7	142,3
Podatek od towarów i usług VAT + akcyza	1 109,0	1 663,2	2 506,7	2 025,7	2 607,2	3 272,9	2 023,7
Wpłata z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa	0,0	0,0	381,1	137,0	141,7	466,6	310,3
Oplaty i kary na Narodowy i wojewódzki FOŚiGW (w tym opłata eksploatacyjna na NFOŚiGW)	81,1	113,1	93,6	112,2	104,2	105,3	84,1
Podatki, opłaty i kary na rzecz gmin (w tym opłata eksploatacyjna na rzecz gmin)	224,8	220,0	242,9	244,6	280,8	285,3	279,6
Razem [mln zł]	3 622,6	4 665,7	7 188,7	6 256,9	7 073,8	9 079,8	7 421,6
Wydobycie [mln ton]	102,2	102,1	99,2	94,3	83,4	75,4	74,9
Wysokość opodatkowania 1 tony [zł/tona]	35,45	45,71	72,49	66,37	84,82	120,46	99,11

Z tej prawdy wynika, że górnictwo obłożone jest około 30 podatkami w skutek czego w ostatnich latach każda tona węgla obciążona jest wartością podatku 100 do 120 zł.

Kolejną półprawdą medialną jest to, że w skutek nierentowności kopalń rząd będzie musiał w latach 2015-2016 udzielić górnictwu węgla kamiennego pomocy w wysokości około 2,3 mld zł.

Druga część prawdy ta niedopowiedziana, że to górnictwo corocznie odprawia do budżetu ponad 7 mld zł opłat publiczno-prawnych.

Jeszcze inną półprawdą medialną jest to, że węgiel rosyjski jest tańszy od polskiego o 20 zł za tonę. Media nie podają już, że węgiel rosyjski obciążony jest tylko 13% Vatem a rząd polski w dobie ogólnoświatowego kryzysu obciąża polski węgiel 23% Vatem i akcyzą.

Podatek stanowi źródło tworzenia budżetu państwa. Rząd dokonuje rozdziału na pokrycie działań społecznych, oświatowych, zdrowotnych itp. ważnych dla utrzymania i rozwoju państwa.

Środki budżetowe wykorzystywane są również na stymulację, oddziaływanie na gospodarkę kraju. Przykładowo w roku 2013 przedsiębiorstwom udzielono pomocy w wysokości prawie 23 mld zł w tym ponad 16 mld zł pomocy publicznej. Wsparcia takiego nie otrzymali producenci węgla.

Rozwinięcia tego dokonamy w marcowym wydaniu „Wspólnych Spraw” w artykule „Daniny i podatki płacone przez górnictwo w Polsce”.